

Det Anarkistiska Biblioteket

Möllevångskravallerna 1926

Magnus Christiansson

Magnus Christiansson
Möllevångskravallerna 1926
1995

Folkmakt #4

www.anarkistiskabiblioteket.se

1995

Innehåll

Kraven	3
Strejkbrytare	4
Facklig kamp	5
Kravallerna	5
Sabelhugg	6
Fred skipas	7
Begravning	7
Uppgörelse	8

Det finns mycket i vår historia som det talas tyst om. Speciellt inom vår egen klass historia finns det händelser som inte lyfts fram. En av alla de händelser som det är svårt att hitta material om är de som utspelades i kvarteret Möllevången sommaren och hösten 1926, de sk Möllevångskravallerna. Dessa var kulmen på den långvariga strejk som pågick hos AW Nilssons korg- och barnvagnsfabrik.

20-talets Malmö skiljer sig på vissa sätt från 90-talets. Staden var uppdelad i stadsdelar utifrån klasstillhörigheten på ett helt annat sätt än idag. Nuförtiden är det främst i Bellevue och Fridhem och villakvarteren längs med Ribersborgs strand som överklassen har sina högsäten medan det främst är Rosengård och områdena kring Möllevången som är arbetarkvarter. Men på 20-talet var allt innanför kanalen, den sk Gamla Staden, bebodd av enbart den rikare samhällsklassen. I stadens dåvarande utkant, precis innan åkrar och fält tog vid, låg Möllevången och Möllevångstorget med sina genuina arbetarkvarter. Det var verkligen arbetarklassens hemvist. Här fanns landets första Folkets Park och här låg vid den tidpunkten alla de fabriker och verkstäder som höll Malmö vid liv: Mazettis chokladfabrik, Solidars bageri och AW Nilssons korg- och barnvagnsfabrik. Bland de boende på Möllevången hävdade man att Möllevångstorget var stadens största torg men att residenset hade gjort det smått på kartan av ren avundsjuka för att Gamla Staden inte hade ett pampigare torg.

Här låg också, och ligger fortfarande, tidningen Arbetet som då verkligen var arbetarklassens egen tidning. Jämfört med nu tog den ställning och stod på arbetarnas sida i alla de konflikter som uppstod. Sydsvenska Dagbladet var (precis som nu) tidningen Arbetets konkurrent och stod på arbetsköparnas sida och kallade strejkbrytare för ”arbetsvilliga”.

Det var i denna stad och i detta område som det hettade till i början av juli 1926...

Kraven

AW Nilssons fabriker låg i hörnet av Möllevångsgatan och Parkgatan, precis där servicecentrat Parkmöllan numera ligger. Här inledde träarbetarna, korgmakarna, metallarbetarna och sadelmakarna i juli 1926 en strejk som skulle komma att bli mycket långvarig. Anledningen var att arbetsköparen själv, AW Nilsson, ”Rottingen” kallad, hade sänkt timlönen från en krona till 90 öre samt sänkt ackordsersättningen med 10-33 procent. Arbetarna å sin

sida krävde istället en höjning av timlönen till 1 kr och 15 öre och en ökning av ackordsersättningen med 15 procent. Dessutom krävde de vissa semester- och sjukförmåner.

Efter att förhandlingarna mellan arbetsköparen och Svenska Träindustriarbetarförbundet brutit samman gick arbetarna ut i strejk och fabriken försattes i blockad.

Strejkbrytare

Vid ett strejkmöte den 7/7 valdes det ett strejkutskott. Det valdes även strejkvakter som skulle gå sex stycken i treskift. En av strejkvakternas uppgifter var att försöka kartlägga strejkbrytarna som fabriksledningen hade skaffat fram. Detta var inte helt lätt eftersom strejkbrytarna var inlogerade i fabriken och nästan aldrig gick ut. Och de som bodde ute i staden hade hemliga ingångar via bl a Barkgatan. Man kan tycka att det inte skulle vara så svårt att se vem som tog sig in i fabriken bakvägen men man ska ha i åtanke att kvarteren såg helt annorlunda ut på den tiden med ett myller av bakgårdar och smågränder. Strejkbrytarna kunde t ex gå in i en port på Bergsgatan ett antal kvarter därifrån och via vissa lägenheter och vinds- och källarutrymmen ta sig fram till fabriken utan upptäckt.

I augusti fanns det ett 30-tal strejkbrytare vid fabriken, i november fanns det ett 60-tal och i februari 1927 var siffran uppe i nära 100 st.

Tidningen Arbetet publicerade fortlöpande, i annonser från Träindustriarbetarförbundet, namnen på de strejkbrytare som blev kända även om det mest var de som syntes ute på stan, t ex fabrikens lastbilsförare, som avslöjades. Dock lyckades aldrig någon få tag på avlöningslistan med alla namnen trots att tappra försök genomfördes med bl a spioner som skickades in i fabriken. Det skall även ha förekommit våldsamma besök i verkmästarnas hembostäder för att försöka finna listan där.

Det fanns också arbetare som pekades ut som strejkbrytare trots att de var oskyldiga. I arbetarrörelsens arkiv i Malmö kan man läsa en intressant brevväxling mellan Arbetets dåvarande chefredaktör Uhlén och en utpekad skomakare som förtvivlat försöker få tidningen att publicera en dementi. Men Uhlén menar att tidningen inte kan ansvara för vad annonsörerna skriver i sina annonser...

Strejkbrytaren Nils Persson, som utdelat slaget mot Wilhelm Jönsson slapp lindrigt undan. I domslutet kan man läsa följande: "Enär målet får anses utrett, att svaranden natten till den 11 november 1926 å allmän plats här i staden våldfört sig å korgmakaren Wilhelm Jönsson genom att med vänstra handen tilldela Jönsson ett slag å högra sidan av ansiktet, av vilket våld Jönsson dock endast tillskyndats ringare skada, prövar rätten med bifall till åklagarens talan rättvist döma svaranden för misshandel att böta 100 kronor till kronan".

Vad gällde skadestånd till änkan Maria Jönsson kunde man läsa: "Som emellertid Jönssons änka, vilken icke, såvitt visats, lidit skada av ifrågavarande brott, ej är att anse som målsägande, lämnar rätten hennes i målet framställda yrkanden utan bifall".

Uppgörelse

I och med begravningsståget var Möllevångskravallerna och alla demonstrationer över men strejken vid AW Nilssons fabriker fortsatte. Fabrikör Nilsson själv avled i oktober 1927 och efterträddes av sin bror Ferdinand. I februari kom en uppgörelse till stånd vilken genast revs upp eftersom arbetsköparen anställde en del av strejkbrytarna. Det var först i oktober 1928 som parterna enades. Då hade strejken, om man bortser för det korta avbrottet i januari, pågått i två år och fyra månader.

1955 firade Aktiebolaget AW Nilsson 100 år genom att på hotell Savoy bjuda på middag och dela ut Patriotiska Sällskapets medaljer (!) till 33 anställda. Fabriksstyrelsens ordförande Sven Malmberg höll ett tal där han berörde "de gamlas sätt att leda företaget och deras förmåga att hålla en god likviditet. Han gav en kort resumé över bolagets utveckling och ställning och tackade den närvarande ledningen för det sätt varpå bolaget leddes" (citat Sydsvenska Dagbladet).

Det har skrivits en skönlitterär roman med titeln "Natthämtaren" som handlar om strejken vid AW Nilsson och de efterföljande Möllevångskravallerna. Författare är Harry Kullman och boken kom ut 1962. Författaren har intervjuat personer som var med vid händelserna och handlingen har verklighetsbakgrund. Dock är alla namn på personer som förekommer, t ex Vilhelm Jönsson och Nils Persson, ändrade. Det är en bra och läsvärd bok även om den inte når upp till samma kvalité som t ex Mobergs och Fogelströms klassiska proletärromaner.

Att han var förtvivlad kan man nog förstå. Att vara känd strejkbrytare var nog inte så kul. De strejkande gjorde ofta hembesök och gav dem rejält med stryk och rutorna i deras lägenheter var ofta krossade.

Facklig kamp

Under hela strejken arbetade fackföreningarna för fullt med att få folk att bojkotta de barnvagnar och korgmöbler som strejkbrytarna hos AW Nilsson producerade. Det fanns ett fungerande kontaktnät över hela landet som användes. T ex skickade Svenska Grov och Fabriksarbetarförbundet brev till andra avdelningar där de informerade om barnvagnsleveranser till affärer på dessa avdelningars orter. Representanter för dessa gick då till affärsinnehavaren och övertalade honom att inte sälja några barnvagnar från AW Nilsson så länge konflikten pågick. Detta lyckades ofta.

Dessutom var det många yrkesgrupper som sympatistrejkade. En av dem var transportarbetarna vilka vägrade att hämta och lämna varor hos AW Nilsson.

Kravallerna

I november blossade de berömda Möllevångskravallerna upp och strejken gick in i sin akuta fas.

Den främsta anledningen var en misshandel natten till den 11 november som en vecka senare ledde till dödsfall.

En av de strejkande, korgmakare Wilhelm Jönsson (en synnerligen fridsam person, som aldrig gjort någon människa något för när enligt tidningen Arbetet), hade varit på bal i Folkets Park tillsammans med sina tre döttrar. Senare på natten lämnade han balen ensam och skulle bege sig hem till sin bostad. På vägen passerade han AW Nilssons fabrik och blev där nerslagen av strejbrytaren Nils Persson (en jättestor och stark person, som vid flera tillfällen uppträtt utmanande mot t.o.m stora folksamlingar, enligt samma tidning). Slaget träffade en pipa som Jönsson hade i munnen och den for in och skadade halsen. Han kunde dock ta sig hem och gå till sängs men på morgonen var han så dålig att han var tvungen att åka till sjukhuset. Den 19 november avled han.

Obduktionen visade att det var en hjärnblödning som Wilhelm Jönsson dött av och att dödsfallet inte hade något med misshandeln att göra men givet-

vis drog alla de strejkande och deras sympatisörer slutsatsen att slaget hade utlöst hjärnblödningen och därmed dödsfallet.

Efter dödsfallet samlades stora människomassor utanför fabriken och protesterna mot fabriksledningen och strejkbrytarna tog ny fart. Redan tidigare hade polisen spärrat av området kring fabriken och nu kallades all ridande polis till platsen och de försökte vidga det avspärrade området. De upprörda människomassorna spred sig in i hela Möllevången och kväll efter kväll var tusentals människor i rörelse på gatorna. Kravaller uppstod på Möllevångstorget och stenar och tomflaskor haglade över polisen vilka gick till attack med dragna sablar.

I polisens rapporter från händelserna kan man läsa att det var ”mestadels ynglingar av ligisttypen och pojkar” som var aktiva. Men detta stämmer inte riktigt med verkligheten om man ska tro dåtidens tidningsartiklar. Det var människor i alla åldrar och av båda könen som var ute på gatorna. En 60-årig man t ex blev åtalad för våld mot polis. Han hade stått på trappan till en ölhall när polisen gjorde chock på Bergsgatan. I förhör har han berättat att poliserna började veva med sina batonger och uppmanat honom att flytta sig men att han ”ljudeligen förklarade, att han blev stående var han själv ville”. Poliserna knuffade honom och han hade försvarat sig genom att ge en av poliserna ett rapp med sin promenadkäpp så att den bröts av.

Det var även demonstrationer utanför AW Nilssons bostad på Södra Förstadsgatan, nere vid Davidshallsbron. Tidningen Arbetet skrev att ”Polisen var naturligtvis oförberedd på denna demonstration, men ett mindre antal polismän dirigerades snabbt till platsen. Dessa förlorade fullständigt självbehärsningen och högo vilt in i folkmassan utan att bekymra sig om, huruvida de anföllo demonstranter eller personer stadda i fullt lovliga ärenden på den livligt trafikerade gatan”.

Sabelhugg

Det uppstod ännu större problem för polisen när plötsligt biobesökare vällde ut ur biograferna. En ledamot av stadsfullmäktige kom ut ur Metropolbiografen i sällskap med sin fru, och innan han lyckades ta sig ut ur folkmassan hade han fått ett par sabelhugg över benen.

Demonstrationerna och kravallerna samlade tusentals deltagare och de kulminerade på kvällen den 24 november då det var 15 000 personer ute på gatorna.

Trots att så många deltog under dessa dagarna var det bara en handfull som blev gripna och åtalade. Bl a en pojke som blev dömd till 25 kr i böter alternativt 5 dagars fängelse därför att han ”vägrat åtylta den ridande konstapelns tillsägelser att gå från platsen, utan istället sprungit och hoppat strax framför hästen, vilket beteende väckt allmän förargelse”.

Fred skipas

I kravallernas slutskede träffades en uppgörelse mellan polisen och Fackliga Centralorganisationen (FCO). Det var FCO som skickade en deputation till polismästaren för att överlägga om åtgärder som kunde göra slut på gatubråken. FCO uttalade en skarp protest mot det sätt som ordningsmakten uppträtt på och tolererade inte det våld som den använt sig av. De ansåg även att ordningsmakten inte skulle avlönas för att skydda strejkbrytare och andra kriminella förbrytare.

De lade fram ett förslag som gick ut på att den ridande polisen skulle dras tillbaka och att det avspärrade området vid fabriken skulle inskränkas. I gengäld skulle FCO utfärda ett upprop via Arbetet till stadens arbetare att avstå från vidare demonstrationer. De skulle även vara ute på gatorna och övertala folk att hålla sig lugna.

Dock hade FCO i uppropet med ytterligare ett krav som löd ”vi kräva att vederbörande myndigheter medverka till, att samtliga strejkbrytare omedelbart avhysas från fabriken i fråga, så att lugn och ordning ånyo blir rådande”. Men tydligen hade inte polismästaren velat gå så långt i sina eftergifter för i det slutliga uppropet som publicerades i Arbetet den 26 november hade ”vi kräva” bytts ut mot ”vi önska”...

Det blev i alla fall ”lugna gatan” på Möllevången efter detta. Om det berodde på arbetarnas lojalitet med den fackliga ledningen, polisens frånvaro eller det ihärdiga regnet den kvällen kan man diskutera.

Begravning

Den 28 november begravdes korgmakaren Wilhelm Jönsson och upp till 10 000 arbetare deltog i begravningsföljet som var ett av de största som förekommit i Malmös historia. Kistan följdes av 59 florbhängda fackföreningsfanor och representanter för fackföreningarna talade vid graven.